

Közművelődés – zsákban futva

VISSZHANG - LXV. évfolyam, 6. szám, 2021. február 12.

Trencsényi László azt reméli írásában (*Beszélgessünk a közművelődésről*, *ÉS*, 2020/40., okt. 2.), hogy „...az újindoktrinációs nyomás újra felkelti a művelődéssel együtt járó szabadság igényét, a szabadság igényével együtt járó művelődés igényét. Vagy e »trágyadomb« televényéből újra kinő olyan közösségi művelődés, amilyenről álmodoztunk, s melyre életünk jelentős részét feltettük.”

Válaszában Maróti Andor (*Beszélgessünk a közművelődésről?* *ÉS*, 2020/47., nov. 17.) azonban kevésbé optimista. Szerinte Trencsényi „felszólításának csak akkor lenne igazán értelme, ha a közvélemény a közművelődést közügynek tartaná, vagyis a közélet azon részének, amelynek fejlesztése nélkülözhetetlen a társadalmi lét fejlesztéséhez, és ezt szinte mindenki magától értetődőnek vélné, aki ebben az országban él. Véleményem szerint erről nincs szó, sokan a közművelődést a kulturális élet kevésbé jelentős részének tekintik, mely szerintük semmivel sem járul hozzá az életkörülmények javításához. A szabadidő eltöltése egyik lehetőségének tartják, amely a kulturális élet más területeihez képest csekély értékű, nem is szólva olyan tevékenységekről, mint a gazdaság és a politika.”

Egyetértek.

Égetően hiányoznak a legkülönbébb társadalmi-politikai programokból és nyilatkozatokból a kulturális szféra értékvilágának, sokrétű intézményrendszerének és finanszírozásának újrafogalmazására irányuló elképzelések. S ha itt-ott vannak is – a társadalmi közfelfogással szinkronban –, kultúrán elsősorban az ún. magaskultúrát, legfőképpen a művészeteket értik. Így aztán a pártok sem jutnak tovább a színházak körüli vitáknál és a nagy országos közgyűjtemények és művészeti intézmények (PIM, MMA, NKA, OSZK...) sorsánál.

Pedig a művelődés legközvetlenebb – ha tetszik: elsődleges – kerete és terepe a közművelődés, amelynek szervezeti és szakmai bázisa a mintegy 3000 művelődési házból álló intézményrendszer. A művelődési házak fontosságát az is jelzi, hogy – különösen falvakban és kisvárosokban – egyéb szakágazati intézmények (színház, hangversenyterem, galéria...) híján – intézménypótló kulturális funkciójuk van: a legtöbb településen ez az egyetlen tér, ahol a közösségi művelődés hagyományos formáin (klubok, szakkörök, tanfolyamok stb.) túl – ha szerényebb keretek között is, de – lehet színházi előadást, hangversenyt, kiállítást is rendezni. Amikor tehát a közművelődés fontosságáról szólunk, egyúttal mintegy 7 millió (!) állampolgár egyetlen – közvetlenül elérhető és alapvetően ingyenes vagy megfizethető – kulturális-művelődési terének fontosságáról van szó.

*

Maróti Andor alapos érveléssel jut arra a következtetésre, hogy olyan tartalmú közművelődés lenne kívánatos, amelynek „nem a »mindentudás«, hanem a dolgok közti összefüggések keresése, megtalálása és felhasználása” lenne a célja és értelme.

A probléma csak az, hogy ennek e pillanatban két akadálya is van.

Az egyik a jelenlegi rezsím „kereszténydemokrata” értékvilága, amely 2020. július 1-től a szaktörvényben is manifesztálódott. Korábban a kulturális (1997. évi CXL.) törvény 3. §-ának szövege ez volt: „Az állami és a települési önkormányzati fenntartású muzeális intézmény, könyvtár és közművelődési intézmény nem lehet elkötelezett egyetlen vallás, világnézet vagy politikai irányzat mellett sem.” Helyette ma már ez a módosítás olvasható: „Az állami és a települési önkormányzati fenntartású muzeális intézmény, könyvtár,

közművelődési intézmény és közösségi szintér elkötelezett az Alaptörvényben rögzített alapelvek mellett.” S mivel az Alaptörvény szerint „Magyarország (...) keresztény kultúrájának védelme az állam minden szervének kötelessége” – az alkalmazottaknak immár ebben a szellemben lehet és kell dolgozniuk, akkor is, ha ez a norma például a környezettudatos vagy informatikai művelődésben teljesen irreleváns és szűkítő. Így aztán a Trencsényi által jelzett indoktrináció jogilag is megerősítve korlátozza a közművelődés mozgásterét.

A másik akadályhalmaz formai karakterű, amelyet korábban már e lap hasábjain részleteztem ([A „kereszténydemokrácia” közművelődése, ÉS, 2018/26., jún. 29.](#)). Ezért csak a legfontosabb elemre hívom fel újra a figyelmet.

2017 őszétől – mintegy öt és fél évtized után – de facto megszűnt a közművelődés felsőfokú szakképzése. Nincs már ugyanis művelődésszervező alapszak, helyette csak a közösségszervezés szak egyik – kulturális – szakiránya. Még néhány év, és senki nem lesz, aki Maróti Andor közművelődés-ideáját meg tudná valósítani.

Mindezek együttesen azt idézik (-ték?) elő, hogy az általa kívánatosnak tartott tartalomhoz hiányzik a kívánatos szervezeti-szakmai forma: a professzionális és szuverén népművelő és intézmény. Így aztán lehet ugyan – és persze kellene is! – a közművelődés értékvilágáról beszélni, ám csak a formai feltételek megfogalmazásával együtt.

*

Miről kellene hát beszélgetnünk?

A teljesség igénye nélkül álljon itt csak néhány téma a legfontosabbak közül:

1. Legelőször is a közművelődés jogi környezetéről kellene szót váltani. Azt kellene tisztázni, hogyan lehetne visszatérni a kulturális alaptörvény és végrehajtási rendelete szelleméhez és tartalmához.
2. A következő sarkalatos kérdés az ágazat finanszírozása. Az NKA közművelődési kuratóriumát (is) vissza kell adni a szakmának, s meg kellene szüntetni a szaktárcánál a tevékenységre irányuló pályázati forrásokat.
3. A kompetens felsőfokú szakképzés biztosításáért revitalizálni kellene a 2006 előtti önálló – tehát nem az andragógián belüli! – művelődésszervezés BA szakot! Egyúttal el kell kezdeni kidolgozni a kultúra- és művelődéstudomány elméleti kereteit, szinoptikusan a bölcsész- és társadalomtudományi képzésekbe illesztve.
4. Végül a mindennapi szakmai együttműködések hálózatáról kellene szót váltani. A jelenlegi méltatlan és szakmailag kontraproduktív helyzetet is meg kell szüntetni és újrateremteni a szakma országos elméleti központját/intézetét, s ezzel együtt újragondolni a megyei tanácsadó központok funkcióját is.

*

Számtalan olyan téma lenne még, amelyek megoldása nélkül a legszebb közművelődés-idea elérésére sincs esély. Ezért hát – ha nem is az elméleti kérdések előtt, de – legalábbis velük párhuzamosan a fentebb jelzett szakmai-jogi-formai feltételek megteremtéséről is beszélni kell! Ezek adnak ugyanis csak esélyt értelmes és eredményes – azaz: a polgárok javára és hasznára történő – munkára. Megvalósulásuk nélkül ez így csak zsákban futás.

Ehhez azonban beszélgetőtársak – népművelők és szervezeteik – kellenének, ám szomorú tapasztalásom ennek égető hiánya. Nélkülük azonban pusztába kiáltott szó Trencsényi Lászlóé és Maróti Andoré is. Pedig jó lenne hinni, hogy „*e »trágyadomb« televényéből újra kinő olyan közösségi művelődés, amilyenről álmodoztunk, s melyre életünk jelentős részét feltettük*”, s amelynek legfőbb immanenciája „*a dolgok közti összefüggések keresése, megtalálása és felhasználása*”.

